

DI SAIT VO LUSÉRN

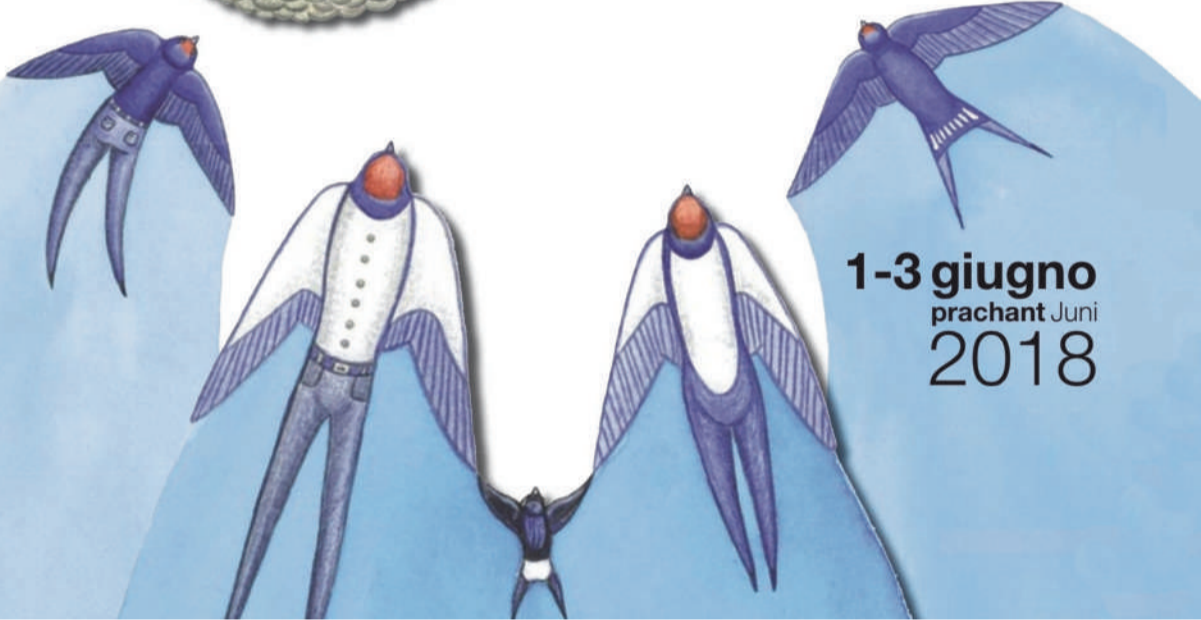
APPUNTAMENTO DELLA MINORANZA CIMBRA DI LUSERNA

Bidrùmm atz Lusérn

Haüt, mòrng un übarmòrng alle di lusérnar un di tschelln vo Lusérn bartnse vennen atz Lusérn zo vaira alle pittnàndar. Zo bizzasan mearar tüat gian atti website von Kulturinstitut www.istitutocimbro.it

Bidrùmm atz Lusérn

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbro.it

Eppaz von kurse: vorstian, ren, lesan un schraim di zimbarzung

I sige ke trèffanse in Kulturinstitut zo reda anàndar zboa vert afti boch übar da zimbar zung iz eppaz boda macht tüan offe, un sist di laüt àndarst baztose hast gesek vorànah. Daz earst, alle haltnda zo kontàra bela 'z iz gest di sust bodase hatt genepart aft ùnsar zung. Du mochst lüsen pinn hèrtz un vortleng alle di schümman sachandar boda auzkhemmen stianante pittanàndar un nàrangdarse. Disa zung iz nètt lai a geréda vor di mindarhait, ma tüanante asó bartz khemmen zo soina an vèrt un an patrimonio vor alle. Niamat iz darschràkht zo nemma in di hent 'z puach vodar Grammatik, sobia 'z puach von Zimbarbort macht di meararstn kurdjósat, balza süachan vo bo stämmenda abe di börtar, zo sega azza khemmen von belesch odar von taütsch, odar azza hãm zo tüana pinn dialèkt vo Tria odar von Vèneto. Sobisó berda hatt studjart daz taütsch hattz dèstar, umbrómm ùnsar zung trakk di kasi azpe daz taütsch. Àndarst iz balma redet vodar zimbarzung gesek vodar belesanzung. Da vorstéatma ke disa iz a zung sèlbart, seànka azze iz a "khlummana zung" geredet fin est vo biane laüt. Di püachan Trèffan 1 un Trèffan 2 vängen her di laüt, umbrómm innzalt izta geschribet azpe di Lusérnar auzdrukhan di börtar in kontèst vo alle tage. Sidar hundartar djardar di zung hatt gevänk soi pükh von taütsch, un iz khennt autònoma pittnan sèlbart

grund vodar struktúra. Asó macht luste di laüt lirmen di khettnen von klititschi balbar àhengen di pronòmi in vèrbi un parirtz ke ma khótt auz di börtar sovl azpese audrenat di zung in maul. Asó azpe zo lirma in aggettiv pitt soinen funtzióngen, mochap hërta haltn offe un schaung un konfrontàrn alle dise libadarn asó gèrècht gemacht. Asó azpe alle di vert bobar intzampàrn in di neologismi tragatz zo macha a prüfung dar gântzan zung. Ma sa dõpo viar vert bobaraz vennen, 'z gelàüta von börtar vo disarn gelebata zung khemmen àgenump un tüatze offe, laise laise, a bege zo reda eppaz pinn zimbar. 'Z bart hërta stian kurdjósat bia nã sovl laüt, von alln in drai zimbarzungen mindarhait, hãm abegedekht in disa fase vodar stòrdja alln disan interèsse aft disa zung, sovl azpe zo lega an sipp inan fluzz bazzar zo venna da sèll mearar khlumma, un meararste sber gezoget vo nidar züntrest auvar von pon, (Vorgèll'z Gott dar arbat von alln in studjós) hãmsa gevuntet ke di tradizióng vodar zimbarzung iz gepuntet pittar eltarste fase vodar stòrdja vodar taütschanzung, da sèll von Hoach Medioèvo. Bar speràrn azta di djungen nàrangten, un lugàrn nètt, disan raich un lazzanse hervängen hërta mearar in di zaitn boda bartn khemmen, vo disan pegàist zoa azza mang auleng no, hërta pezzarne bèrkstatt un kurse vor di Zimbarzung.

A.G.

In an lången tage vo madjo

È un giorno di pioggia, oggi, qui nel piccolo paese cimbro. Quest'anno la primavera è stata avara di sole e di calde giornate, i colori intensi però, che rivestono prati e boschi, quelli sono vivi più che mai e mi ci perdo ad ammirarli. Guardando dalla finestra, mi torna in mente una poesia che lessi qualche anno fa. Parla di lingua madre, di parole antiche che ormai nessuno più comprende, che si rincorrono nelle strade, là dove un tempo erano scandite dalle voci cristalline dei bambini che ora non le conoscono più. E come non pensare alla nostra madrelingua, l'antica amata lingua cimbra che a Lusérn, a dispetto del tempo e delle stagioni che non sembrano più distinguersi una dall'altra, è viva e danza come la piccola ballerina bianca che ritorna puntuale, ogni anno, per cercare quelle preziose briciole di pane che mio padre non mancava mai di farle trovare. Saltella e cinguetta e a me sembra di sentire i racconti di un tempo lontano.

benn, vo khinn, balda soin gest söllane schaülane tang, pinneme hërta gevörtet ke 'z berata zuarkhent dar Sambinèlo zo tragame vort. Disa iz gest ummana von stòrdje boda, hërta daz abas, hattaz aukontàrt moi nona, un biar khindar soin sèmmgestànt stille, zo lüsna un zo paita 'z menndle von sànt, bodazan nia hatt gebóllt bizzan zo lazzase seng. A gesinga o khintmar in sint, eppaz bode hãn gelest vor djär. 'Z redet vodar muatarzung bodase vorliart pittn altn un boma neméar höart ren von khindar boda spiln afte beng. Un alóra pensàre dar moinen muatarzung, boda anvétze iz übarlebet in ditza khlumma lentle un boda hatt ge-

haltet panàndar soine laüt pittnan geréda boda, no haüt, machtaz höarn alle a groaza, uantzega famildja. I pin hivorlòrt in moine pensiar balda, di khindar von haus spalankàrn di tür un rüavame: "Geabar na holtz? 'Z renk neméar!". I darhózz au, un a långsbéntzle flattart atn pontesöl, un sprink hintar un vür zo süacha di frügela proat boda moi vatar hatt nia gemengt zo leganen auz. 'Z sprink un sink, un miar parirtzmar zo hõara alte stòrdje vo dise djär. "I pin da, khindar! I nimm in karétt, bar gian na holtz!". In an plitzgar soinsa aftn karétt, zo paita azzese ziage au pa bege.

(n. g.)

Haüt o renkz, dar madjo iz gest lång, pittar sunn bodase iz lugàrt un pinn vrost bodaz nètt hatt gebóllt lazzan. Dar balt però iz bidar grümma un di bisan parim glentzegen, asó voll pitt varm boda lai ka långez makma seng. I boaz nètt baz zo tüana, i gianat gearn zo nemmamar an karétt holtz ma pitt ditza bèttar makma gian nindart. Asó vorliarame hi schau-gante auz von vestar un pensàr atz

Concorso letterario
Tönle Bintarn
premiazione
sabato 9 maggio '18 - ore 15
Kulturinstitut Lusérn

foto di Marco Simoni

Di plètz von earst bèltkriage

'Z djär 2018 soinz djüst hundart djär vo benn 'z izta gerift daz Earst Bèltkriage, vor ditza habar gibóllt gidenkhan bazta iz khent vügritrakk un gitànt, in dise lestin djardar, zo gedenka bia 'z izta gest 'z kriage di earstn djardar von '900. A bichtegar prodjèkt iz dar sèll von Circolo Culturale Sportivo von nüsslar boda, 'z djär 2014, hatt hergerichtet a staigele untar 'z lånt von nüsslar, boda iz gest dar taütsch fronte in earst bèltkriage, zoa zo hüata daz gântz Astetal. 'Z staigele iz khent offegitàn in snittmànát von djär 2015, di volontàrdje von Circolo CSN hãm auzgeputzt alle di stóll boda in di zait von kriage soin gest genütz azpe herbege un innzolega di munitzióngen un boda, in di djardar 70-80 soin khennt genütz azpe diskàrike. In umman vo disan stóll, boda di

nüsslar hoazan "stòì", gedenkhante soine altn zimbrischen burzan, di volontàrdje hãm persin gevuntet an auto, an alta 500 boda iz gest sèmm gedjukht un vorgèzzt. Di arbatn hãm interesàrt alle di acht stóll, daz gântz staigele boda iz khennt gepezzart pitt stèpfela un kubn zoa zo haltase in di malamètarstn plètz un an "punto panoramico" boda soin khennt gelekk di drai bandiarn: da europèische, da belese un da taütsch bandiara, zoa zo gedenkha da vorgànnata zait un in futuro. An àndarn schumman toal vo ditza staigele iz dar sèll boda hoazt "la Lunt": 'z iz a groazar kròtz hoach quàse 30 mètre un bait 3 m, boda toalt in zboa di earde un boda, in di djardar von kriage, hãmsa gemacht passàrn di teleferika boda iz gerift fin kan Busatti. Ma boazt ke disar kròtz iz hërta gest perikòlsat un defàti

dise djär, zoa zo giana sèmm nãmp 'z sega hattma gemocht offetüan a lükhle. In slüzzl vo daz sèll lükhle hatten lai gehatt a baibe, di Pierina Marzari. Pittn kriage, oltre atti teleferika, izta khennt gemacht a tunnel o, boma hatt gemakk inntrang 'z geplètra boda iz auerift von tal. In di djardar '40 nidar in disa "Lunt" soinda khennt gevuntet granàtn un àndre sachandar von soldàn boda hãm gelebet sèmm un zboa puam vo Nüsslar hãmnen beagetànt pittnar granàt. Dena di "Lunt" iz bidar khennt a platz vor kurdjósate un turistin un iz khennt gepezzart pittnan zou un a bakéka boda kontàrt soi stòrdja. Ditza khlumma staigele o, pitt vil àndre plètz, kontàrn an toal von kriage att d'ùnsar hoachebene, von ùnsar altn bodada hãm gekhempft.

Giada von Galèn

Il 2018 è l'ultimo anno di commemorazione del centenario della Grande Guerra che ha interessato il nostro altipiano quale fronte austroungarico del conflitto. In occasione di tale ricorrenza

sono stati risistemati più sentieri e siti bellici, uno di questi è il "Giro delle Trincee" di Nosellari che, con i suoi epiteti, racconta della guerra e di come il territorio venne vissuto negli anni dopo.